

Barbara Komenda-Earle
Szczecin

PRZEKŁAD FRAZEOLOGIZMÓW W LEKSYKOLOGRAFII NIEMIECKO- POLSKIEJ

Zarys treści: W artykule podjęto problem przekładu frazeologizmów w leksykografii niemiecko-polskiej. Autorka prezentuje możliwości tłumaczeń frazeologizmów w słownikach dwujęzycznych (podawanie ekwiwalentów, parafraz, kontekstów użycia), przedstawia różne typy słowników pod względem ich recepcji oraz różne koncepcje opracowań frazeograficznych. Omówienie takie skłania do wniosków co do perspektyw rozwoju frazeografii niemiecko-polskiej, a także polsko-niemieckiej.

Słowa kluczowe: tłumaczenie, przekład frazeologizmów, frazeologizm, frazeografia, leksykografia

1. Opis słowników

W niniejszym artykule przedstawiamy trzy podręczne słowniki frazeologiczne niemiecko-polskie. Celem badania jest omówienie możliwości opisu znaczeń frazeologizmów w słownikach dwujęzycznych (podawanie ekwiwalentów, parafraz, kontekstów zastosowania) oraz zaprezentowanie różnych koncepcji opracowań leksykograficznych frazeologizmów i różnych typów słowników dwujęzycznych pod względem ich recepcji. Omówienie takie skłania do wniosków co do perspektyw rozwoju frazeografii niemiecko-polskiej, a także polsko-niemieckiej.

Adolf Donath, 1990, *Wybór idiomów niemieckich*, Wiedza Powszechna. Warszawa

Słownik Adolfa Donatha z 1990 roku jest najstarszym i najmniej obszernym z prezentowanych. Zawiera ok. 800–900 haseł (autor nie podaje ich liczby). Są to „zwroty idiomatyczne [...], charakterystyczne wyrażenia językowe i niektóre przysłowia” (Donath: 5). Mikrostruktura ma porządek alfabetyczny, uwzględniono głównie idiomy czasownikowe i rzeczownikowe, wybrane werbalne frazy składniowe, niektóre idiomy pragmatyczne np. *(nur) ruhig Blut!* – *tylko spokojnie!*, *(tylko) bez paniki!*, *du lieber Himmel!* – *wielkie nieba!*, *o nieba!*; *o mój Boże!*, *Gott behüte!* <*be-wahre*>! – *niech Pan Bóg broni!*; *broń Boże!* Słownik składa się z obszernej jak na jego objętość przedmowy, wykazu skrótów i bibliografii (wyłącznie niemiecko- i angielskojęzycznej) oraz klucza do ćwiczeń zamieszczonych przy każdym z haseł. Słownik ma charakter typowo dydaktyczny.

Wydaje się, że intencją autora było stworzenie słownika frazeologicznego w ścisłym znaczeniu. Prezentowane zwroty idiomatyczne mają na ogół swoje idiomatyczne odpowiedniki polskie. Konsekwentnie podawane są **wielokrotne odpowiedniki polskie idiomów niemieckich**, np. *sich in seiner Haut wohl fühlen* – *być w swoim żywiole*, *czuć się jak ryba w wodzie*, *wie ein Buch reden* – *śpiewać jak z nut*, *mówić jak z książki*, *das ist alles (nur) für die Katz(e)* – *to wszystko jest do niczego* <*diabła warte*>; *to zda się psu na buty* <*budę*>, przy czym autor często podaje również **odpowiedniki leksykalne**, np. *ins Wasser fallen* <*zu Wasser werden*> – *nie udać się*; *spelznąć na niczym*; *spalić na panewce*. Czyni to szczególnie w wypadku frazeologizmów rzadko używanych i mniej znanych np. *das Züglein an der Waage sein* – *być języczkiem u wagi* (*czynnikiem, głosem rozstrzygającym*). W hasłach niemieckich zamieszczane są **modyfikacje frazeologizmów**, np. *falsch wie eine Katze sein*, *eine falsche Katze sein* i frazeologizmy synonimiczne, np. *mit Kind und Kegel*; *mit Sack und Pack*, *von Kopf bis Fuß*; <*vom Scheitel bis zur Sohle*>. W nawiasach okrągłych podawane są elementy fakultatywne zwrotów.

Część haseł ma formę zdań, np. *Ihm ist eine Laus über die Leber gelaufen*. – *coś leży mu na wątrobie*; *ktoś ma coś na wątrobie*; *mieć żal do kogoś* <*z czyjegoś, jakiegoś powodu*>; *złościć się, irtować*; *Es fehlt* <*mir*> *an allen Ecken und Enden*. – *nie mogę związać końca z końcem*. Autor używa **bardzo niewiele kwalifikato-**

rów: *uroczyście/podniośle, literacko, potocznie, pospolicie* oraz *obrazowo i przenośnie* (te dwa ostatnie uznać trzeba we współczesnej leksykografii frazeologicznej za zbędne).

Pod względem układu makro- i mikrostruktury to niewielkie dzieło leksykograficzne ocenić należy jednak jako bardzo konsekwentne.

Jan Czochrański, Klaus-Dieter Ludwig, 1999, *Słownik frazeologiczny niemiecko-polski*, Wiedza Powszechna, Warszawa

Słownik frazeologiczny niemiecko-polski Jana Czochrańskiego i Klause-Dietera Ludwiga jest najobszerniejszym z dostępnych słowników frazeologicznych w relacji niemiecko-polskiej. Zawiera on 5000 związków frazeologicznych języka niemieckiego, uznanych przez autorów za „powszechnie znane we współczesnej niemieczyźnie” z uwzględnieniem „niektór[ych] określe[ń] i powiedze[ń] potocznych oraz pospolit[ych]” (Czochrański, Ludwig 1999: 5).

Słownik jest opatrzony krótkim wstępem autorów, wykazem skrótów i znaków.

Na **makrostrukturę** słownika składają się hasła uporządkowane alfabetycznie według występujących w nich rzeczowników, czasowników, przymiotników lub imiesłówów.

Część haseł lematyzowana jest nie w formie bezokolicznikowej, lecz w formie całych zdań mających różną strukturę gramatyczną, np. *Jemand ist eine Nummer für sich – Z kogoś jest dziwny typ <numer>*, *Er ist arm dran – Nie wieździe mu się. Idzie mu jak po grudzie; Er <Sie> steht da, wie bestellt und nicht abgeholt – On <Ona> wygląda jak półtora nieszczęścia*. Słownik odnotowuje także przysłowia, werbalne frazy składniowe, np. *zur Geltung bringen – dodać wyrazu, wypuklić, ins Gerede kommen – dostać się na języki*, i frazeologizmy pragmatyczne, np. *Und’ ob! – Jeszcze jak!, Też pytanie!; Gerne geschehen! – Nie ma za co!, Kopf hoch! – Głowa do góry!; Was macht die Kunst? – Jak leci?, Jak się masz?* Nie są one jednak wyróżnione odpowiednimi kwalifikatorami.

Autorzy posługują się **kwalifikatorami stylistycznymi**: *podniośle* (niem. *gehoben*), *potocznie* (niem. *umgangssprachlich*), *wulgarnie* (niem. *vulgär*) oraz (nieodnotowanym w wykazie skrótów) *niedbale/rubasznie* (niem. *salopp*) oraz **kwalifikatorami nacechowania emocjonalnego**: *eufemistycznie* (niem. *euphemistisch*), *ironicznie* (niem. *ironisch*), *żartobliwie* (niem. *scherzhaft*). Kwalifikatory stosowane są wyłącznie przy hasłach niemieckich.

Przekład frazeologizmów mających swoje ekwiwalenty w języku polskim ogranicza się do podania frazeologicznych odpowiedników polskich, np. *die Bank sprengen* – *rozbić bank*, *hinter etwas her sein* – *polować na coś*, *sich einen antrinken* – *popić sobie*. W większości takich wypadków autorzy nie podają przy nich kontekstu zdaniowego.

Słownik ten można zatem określić w pewnej mierze jako **słownik frazeologiczny w ścisłym znaczeniu**. Zasadą podstawową jest tłumaczenie frazeologizmu na frazeologizm. Autorzy zakładają znajomość znaczenia frazeologizmu polskiego u czytelnika, ale naszym zdaniem ich oczekiwanie wydaje się zbyt wygórowane. Dotyczy to szczególnie frazeologizmów rzadszych, których znaczenia czytelnik polski może nie znać nawet w języku ojczystym bądź też zinterpretować ich znaczenie dosłownie, np. *ein Attentat auf jemanden vorhaben* – *robić zamach na kogoś*; *Hals- und Beinbruch!* – *Skręć kark! Połamania nóg!*; *seinem Affen Zucker geben* – *wsiąść na swojego konika*; *(für jemanden) die Kastanien aus dem Feuer holen* – *wyciągać za kogoś kasztany z ognia*.

Często podawany jest tylko jeden odpowiednik frazeologiczny, odpowiednik synonimiczny można znaleźć w przytoczonym kontekście zdaniowym i jego tłumaczeniu. Np. *Etwas geht jemandem durch Mark und Bein* <*durch Mark und Pfennig*> – *coś kogoś przenika do głębi* <*przeszywa na wskroś*>, przykład zdaniowy: *Ihr Schrei ging mir durch Mark und Bein* – *Jej krzyk przejął mnie do szpiku kości*. Niekiedy brak odpowiedników polskich hasła niemieckiego, np. znaczenie frazeologizmu *einen Besen fressen* wywnioskować można dopiero z przytoczonego poniżej kontekstu zdaniowego: *Ich fresse einen Besen, wenn das stimmt* <*wahr ist*> – *Tu mi kaktus wyrośnie, jeśli to prawda*.

Przy wielu hasłach autorzy podają także kilka ekwiwalentnych frazeologizmów polskich (trzy lub dwa) lub też frazeologizmy i parafrazy leksykalne, np. *jemanden im Stich lassen* – *zostawić kogoś na lodzie*, *puścić kogoś kantem*, *wystawić kogoś do wiatru*; *kein Blatt vor den Mund nehmen* – *mówić bez ogródek*, *wypowiadać otwarcie swoje zdanie*, *walić prosto z mostu*; *sein Gift verspritzen* – *robić złośliwe* <*kąśliwe*> *uwagi*, *zionąć jadem*; *etwas auf dem Kasten haben* – *być zdolnym*, *potrafić coś*, *mieć smykalkę do czegoś*.

Kolejność frazeologizmów i parafraz nie jest uporządkowana, autorzy nie objaśniają też celowości swego postępowania. Frazeologizmy niemające odpowiedników frazeologicznych w języku polskim objaśniane są opisowo. Autorzy nie unikają tłumaczeń młodzieżowych i kolokwialnych, np. *jemandem eins auf den Hut geben* – *obsztorcować* <*objechać*> *kogoś*; *Bei jemandem rieselt (schon) der Kalk*

– *próchno się z kogoś sypie; eins auf den Hut bekommen <kriegen> – dostać opeer; etwas <jemand> ist eine Schau – coś jest odłotowe. Ktoś jest super.*

Warianty członów frazeologizmów podane są w mikrostrukturze haseł nawiasach trójkątnych, fakultatywne części frazeologizmu – w nawiasach okrągłych.

Zdarzają się tłumaczenia frazeologizmów niemieckich mających odpowiedniki polskie za pomocą wyrażeniefrazeologicznych, np. *die Ohren spitzen – słuchać uważnie <z zaciekawieniem>* (odpowiednik polski: *wyęzzać słuch, nadstawiać ucha*).

W większości przypadków zamieszczone w słowniku **konteksty** trafnie ilustrują znaczenie odnotowywanych wyrażeniefrazeologicznych. Zdarzają się jednak często zdania proste typu: *Ich will für niemand Kastanien aus dem Feuer holen – Nie będę wyciągał za nikogo kasztanów z ognia; Ein Arzt ist immer eine gute Partie – Lekarz zawsze stanowi dobrą partię; Er ließ kein Auge von uns. – Nie spuszczał z nas oka <nas z oka>*, w których brak związków leksykalno-sematycznych ułatwiających rozumienie wyrażeniefrazeologicznych, lub wyrażenia takie jak: *Darf ich ums Wort bitten? – Czy mogę prosić o głos? Proszę o głos*, wymagające skomentowania reguł pragmatycznych ich użycia.

Heinz Griesbach, Dora Schulz, 2002, Langenscheidt 1000 idiomów niemieckich (przekład i adaptacja Andrzej Kątny), Langenscheidt. Berlin–Monachium–Warszawa–Wiedeń–Zurych–Nowy Jork

Wydany w 2002 roku przez wydawnictwo Langenscheidt Polska słownik *Langenscheidt 1000 idiomów niemieckich* jest jedną z najnowszych i ciekawszych pozycji leksykograficznych, jakie w ostatnich latach pojawiły się na polskim rynku wydawniczym. Słownik jest adaptacją niemieckiej wersji *Langenscheidt 1000 deutsche Redensarten* autorstwa Heinza Griesbacha i Dory Schulz. Adaptacji i tłumaczenia dokonał Andrzej Kątny.

We wstępie wydawca zaznacza, że słownik zawiera „dużą liczbę często używanych frazeologizmów”, które stanowią istotną część języka potocznego, mają udział w sferze prywatnej życia człowieka (rozmowy, korespondencja prywatna), a także w relacjach prasowych i komentarzach. Słownik nie obejmuje frazeologizmów występujących w tekstach przekazujących informacje rzeczowe, tekstach oficjalnych czy specjalistycznych (Griesbach, Schulz 2002: 4).

Na **makrostrukturę** słownika składa się wstęp wydawcy ogólnie prezentujący zakres materiału, nota od tłumacza wyjaśniająca zasady doboru materiału i opisu

hasel (forma i uporządkowanie hasel, kwalifikatory) oraz zasady tłumaczeń związków frazeologicznych. Posługiwanie się słownikiem ułatwiają zamieszczone na końcu indeksy idiomów niemieckich i idiomów polskich.

Słownik ma układ alfabetyczny. Frazeologizmy uporządkowane są według słów kluczowych, głównie rzeczowników, rzadziej przymiotników, przysłówków czy czasowników. Sporadycznie odnotowane są formy jednowyrazowe, np. *eine Idee – troszkę, nieco; einen Funken... – odrobinę*.

Na uwagę zasługuje uporządkowana **mikrostruktura** słownika: jednolity **zapis hasel** i przejrzysty system **kwalifikatorów**. Hasła z udziałem czasownika podawane są w formie bezokolicznikowej, np. *wieder auf dem Damm sein*, nie zaś np. *jemand ist wieder auf dem Damm*. Wyjątek stanowią hasła o nacechowaniu rubasznym lub wulgarnym, jak np. *rutsch mir den Buckel (he)runter (wulg.) – pocałuj mnie gdzieś (wulg.), odwal się (pot.) (zostaw mnie w spokoju)* oraz inne, np. *die Spatzen pfeifen es von den Dächern (pot.) – o tym wróble ćwierkają na dachu (pot.) (wszyscy o tym mówią)*, gdzie związek podmiotu i orzeczenia jest integralną częścią zwrotu.

Tłumacz-leksykograf operuje **rozbudowanym systemem kwalifikatorów** – od nacechowania patetycznego i podniosłego, poprzez potoczne i rubaszne po grubiańskie i wulgarnie. Odrębne kwalifikatory, takie jak nacechowanie żartobliwe, eufemistyczne, ironiczne, poufałe oddają treści emocjonalne wyrażen, informują o stosunku mówiącego do treści wypowiedzi. Oznaczone są również wyrażenia młodzieżowe i przestarzałe. Kwalifikatory stosowane są zarówno przy frazeologizmach niemieckich, jak i polskich.

Modyfikacje frazeologizmów zawierają się w strukturze hasel – elementy sygnalizujące odmienną wersję zwrotów podawane są po ukośniku, człony fakultatywne – w nawiasach.

Objaśnienia hasel frazeologicznych są bardzo wyczerpujące: autor podaje w wielu wypadkach kilka zbliżonych znaczeniowo frazeologicznych odpowiedników polskich oraz dodatkowo wyjaśnia znaczenie w formie parafrazy, np. *j-m zeigen, was eine Harke ist – nauczyć kogoś rozumu/moresu, dać nauzkę komuś, pokazać komuś, gdzie raki zimują (energicznie kogoś pouczać), von der Hand in den Mund leben – ledwie wiązać koniec z końcem, żyć z dnia na dzień (wydawać dochody na bieżące potrzeby); mit offenen Armen aufnehmen/empfangen – przyjąć z otwartymi ramionami, serdecznie powitać; j-n/ mit j-m unter vier Augen sprechen – rozmawiać z kimś w cztery oczy (rozmawiać z kimś bez świadków).*

Tłumaczenia zawierają szereg nowych związków frazeologicznych, głównie z języka potocznego i młodzieżowego, np. *fauler Zauber* – *pic na wodę*; *j-m etwas pfeifen* – *wypchaj się*; *etwas/ j-d ist nicht von Pappe* – *solidne, niezłe, mocne*; *auf die Pauke hauen* – 1. *urządzić balangę*; *zrobić jubel*, 2. *zadawać szyku, szpanować*.

Niewątpliwą zaletą słownika jest demonstracja znaczeń związków frazeologicznych w **starannie dobranych kontekstach zdaniowych**. Konteksty mają formę rozbudowanych zdań pojedynczych, zdań złożonych lub też składają się z dwóch zdań. Są przemyślane tak, że z występujących w nich powiązań leksykalno-semantycznych łatwo można zrozumieć znaczenie frazeologizmów, np. *bei jemandem ist eine Schraube los/locker* – *szajba komuś odbiła*; *komuś brak piątej klepki, mieć źle poukładane w głowie (ktoś nie jest normalny)*; *Er redet immer so einen Unsinn, man könnte meinen, bei ihm sei eine Schraube locker* – *On plecie takie głupstwa, iżby można sądzić, że brak mu piątej klepki*.

Omawiane słowniki frazeologiczne są **słownikami pasywnymi**, przeznaczonymi dla użytkownika polskiego. Służą one rozumieniu tekstów w języku niemieckim i zakładają odpowiednio wysoką znajomość języka polskiego. Największe wymagania względem czytelnika stawia *Słownik frazeologiczny* Czochrańskiego i Ludwiga. Cechuje się on bogatą makrostrukturą (dużą liczbą haseł niemieckich), zawiera więcej informacji dotyczących użycia haseł niemieckich niż polskich, nie zawsze objaśnia znaczenia frazeologizmów polskich.

Słownik *Langenscheidt. 1000 idiomów niemieckich* można określić jako **słownik pasywny dla użytkownika polskiego i aktywny dla użytkownika niemieckiego**. Cechuje się on bogatszą mikrostrukturą, zawiera dużą liczbą informacji dotyczących ekwiwalentów polskich (duża liczba polskich frazeologizmów ekwiwalentnych, parafrazy znaczeń, trafnie skonstruowane konteksty zdaniowe). Słownik A. Donatha *Wybór idiomów niemieckich* stanowi zaś wąski zbiór wyrażen frazeologicznych z dokładnymi opisami znaczeń frazeologizmów niemieckich o przeznaczeniu dydaktycznym.

2. Zasady konstrukcji słowników frazeologicznych. Leksykografia a sztuka przekładu

Słowniki zawierają frazeologiczne środki wyrazu wybrane według określonych kryteriów. Na ogół są to wyrażenia najczęściej używane, o różnej strukturze semantycznej i składniowej.

Nieodłączną cechą charakterystyczną frazeologizmów są ich konotacje, czyli żartobliwe, ironiczne, eufemistyczne, pejoratywne reguły użycia. Tych słowniki oczywiście nie pomijają, ale często odnotowują je bardzo oszczędnie, by nie powiedzieć wybiórczo lub niekiedy wręcz niekonsekwentnie (tu zwracamy uwagę na opis znaczeń w słowniku Czochralski, Ludwig 1999).

Leksykograf ma za zadanie oddać znaczenie frazeologizmów na płaszczyźnie *langue*: znaczenie uniwersalne, tzn. znaczenie semantyczne uzupełnione o pragmatyczne reguły użycia.

Ekwiwalencja semantyczna jest podstawą, inne reguły użycia: cechy stylistyczne, znaczenie emocjonalne, pragmatyka zawarte są w kwalifikatorach. Kwalifikatory są jednostkami metajęzykowymi składającymi się na opis znaczenia i jako takie tylko w części zaspokajają potrzeby tłumacza. Tłumacz nie musi skupiać się na ekwiwalencji znaczeniowej, ma nie tyle oddać dokładny systemowy ekwiwalent, co zrealizować ekwiwalencję sensu, ma możliwość opisać, sparafrazować frazeologizm, skomentować jego znaczenie.

Tłumacz-leksykograf pracuje za pomocą medium języka, a nie medium kompetencji. Jest pośrednikiem między kodami, a nie komunikatami. Kody są dwa, komunikat jeden. Rola autora słownika frazeologicznego to zatem typowa rola tłumacza-pośrednika: ma on zbudować pomost między znaczeniem uniwersalnym frazeologizmu a jego wszak wielorakimi możliwościami zastosowania w tekstach i sytuacjach, ułatwić przejście między systemem a praktyką.

Dlatego też ciężar znaczenia konotacyjnego i stylistycznego wyrażenia warto w słownikach przenieść na przytaczany kontekst zdaniowy: doboru przykładów zdaniowych dokonać tak, by łatwiej można było odczytać z nich znaczenie frazeologizmu. Cechą charakterystyczną frazeologizmów jest bowiem, że każdy rodzimy użytkownik języka (ang. *native speaker*, niem. *Muttersprachler*) zwróci na nie uwagę, lecz użytkownik posługujący się danym językiem jako obcym bez adekwatnego kontekstu ich nie zrozumie (por. też Dębski 2006).

Kluczowym pojęciem dla teorii i praktyki przekładu jest ekwiwalencja. W zakresie ekwiwalencji tłumaczeniowej nie zaobserwowaliśmy w omawianych słownikach żadnych rażących błędów. Subsystemy frazeologiczne języków są **asymetryczne**. Jeśli nawet dokonamy wyboru frazeologizmów reprezentatywnych dla języka wyjściowego, tłumaczenia nie będą wyrażeniami reprezentatywnymi dla języka docelowego. Dlatego też za uzasadnione należy uznać zamieszczanie w słownikach odpowiedników wielokrotnych (niestety często redakcyjnie nieuporządkowanych), parafraz, sięganie po odmienne frazeologizmy w kontekstach zdaniowych. Złośliwa krytyka i „szukanie igły w stogu siana”, „dziury w całym” czy „włosa w zupie” mijająby się zresztą z celem. Frazeologia z natury rzeczy ma być nieregularna. W leksykologii i leksykografii panuje przekonanie, że samych frazeologizmów nie należy wyrównywać, nie wprowadzać ich paradygmatów, nie czynić ich bardziej systemowymi (por. S. Bąba, J. Liberek 2002: 7). Fakt ten usprawiedliwia pewne niekonsekwencje w lematyzacji haseł: lematyzację form bezokolicznikowych i zdań, lematyzowanie zdań gramatycznie różnych. Komfortową sytuacją dla tłumacza i tłumacza-leksykografa jest oczywiście istnienie ekwiwalentów całkowitych (ekwiwalentów jednakowych lub bardzo podobnych znaczeniowo i formalnie). Lecz właśnie istota frazeologizmów, fakt, że w większości wypadków nie można ich przetłumaczyć dosłownie, czyni je fascynującym przedmiotem badań kontrastywnych leksykologicznych i leksykograficznych.

Nie chcemy wymieniać wiele uwag krytycznych na temat omawianych słowników frazeologicznych, albowiem zagadnienia takie jak: 1. określenie, czym są frazeologizmy i jak odgraniczyć je od innych związków wyrazowych, 2. klasyfikacja frazeologizmów według kryteriów formalnych i treściowych, 3. koncepcje opisu znaczenia związków frazeologicznych pozostają wciąż dylematami badawczymi samej frazeologii, bądź co bądź jednej z młodszych dyscyplin lingwistyki.

Warto natomiast przytoczyć kilka postulatów nowych rozwiązań leksykograficznych.

1. Model bilingwalnego opisu frazeologizmów z wykorzystaniem wyników najnowszych badań współczesnej frazeologii, w tym metod z zakresu lingwistyki tekstu oraz nowoczesnej technologii komputerowej. Zasadami konstrukcji słowników nowej generacji byłyby:

- i. dobór frazeologizmów w zależności od rodzaju tekstu, w tym również tekstu specjalistycznego,
- ii. strategię leksykalizacji (lematyzacji), tzn. grupowania frazeologizmów w zależności od ich treści, tematyki i zamiarów komunikacyjnych,

- iii. strategie formułowania, tzn. dopasowywania do tekstu i jego struktury w trakcie produkcji tekstu,
- iv. organizacja, ewentualnie reorganizacja frazeologicznej bazy danych (por. G. Gréciano, A. Rothkegel 1995: 193).

Postulaty te są jak najbardziej uzasadnione, gdy zwrócimy uwagę na praktyczny wymiar zastosowania frazeologizmów: w prasie (por. K. D. Pilz 1991), spotach reklamowych, tytułach filmów i książek (por. G. Gréciano 1994).

2. Lematyzowanie idiomów pragmatycznych, form rutynowych, kolokacji (ewentualnie także czasowników i ich rekcji oraz werbalnej frazy składniowej) (por. K. D. Pilz 1995: 309)

3. Dwujęzyczne słowniki frazeologiczne skonstruowane onomazjologicznie, w których hasła zgrupowane byłyby według A. grup tematycznych (niem. *Sachgruppen*), pól wyrazowych lub pól leksykalno-semantycznych lub też B. pojęć nadrzędnych (uporządkowanie ideograficzne) (por. Hessky/ Ettinger 1997: XXIII–XXX).

Literatura

- Cheon, M.-A. 1998, *Zur Konzeption eines phraseologischen Wörterbuchs für den Fremdsprachler*, Tübingen.
- Dębski, A. 2006, *Translatologia. Podstawowe problemy, stan i perspektywy badań, zainteresowania badaczy*, Toruń [artykuł w niniejszym tomie].
- Eismann, W. 1995, *Pragmatik und kulturelle Spezifik als Problem der Äquivalenz von Phraseologismen*, [w:] *Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Akten des westfälischen Arbeitskreises Phraseologie-Parömiologie*, red. R. S. Baur, Ch. Chlosta, Bochum, s. 95–119.
- Földes, C. 1994, *Mehrsprachige phraseologische Wörterbücher – als Herausforderung für die Lexikographie*, [w:] *Europhras 92. Tendenzen der Phraseologieforschung*, red. B. Sandig, Bochum, s. 175–201.
- Frączek, A., Lipczuk, R. 2004, *Słowniki polsko-niemieckie i niemiecko-polskie. Historia i teraźniejszość*, Wołczkowo.
- Gréciano, G. 1994, *Vorsicht, Phraseoaktivität!*, [w:] *Europhras 92. Tendenzen der Phraseologieforschung*, red. B. Sandig, Bochum, s. 203–218.
- Gréciano, G., Rothkegel, A. 1995, *CONPHRAS-Phraseologie Contrastive/Kontrastive Phraseologie im Rahmen von PROCOPE (Programme de Coopération*

- Scientifique*), [w:] *Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Akten des westfälischen Arbeitskreises Phraseologie-Parömiologie*, red. R. S. Baur, Ch. Chlosta, Bochum, s. 191–202.
- Hessky, R. 1992, *Phraseololexeme als harte Nuß für die zweisprachige Lexikographie*, [w:] *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachverwendung*, red. C. Földes, s. 107–124.
- Kątny, A. 2004, *Probleme der deutsch-polnischen Phraseologie im Lichte ihrer Wörterbücher*, [w:] *Thesaurus polyglottus et flores quadrilingues. Festschrift für Prof. Stanisław Prędoła zum 60. Geburtstag*, red. S. Kiedoń, A. Kowalska-Szubert, Wrocław, s. 313–323.
- Kühn, I. 1989, *Die Beschreibung von Routineformeln im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch*, [w:] *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, red. F. J. Hausmann, O. Reichmann, H. E. Wiegand, L. Zgusta, Berlin–New York, s. 830–835.
- Lipiński, K. 2003, *Sieben Mythen der Übersetzungswissenschaft*, *Studia Germanica Posnaniensia* XXIX, Poznań, s. 39–59.
- Petelenz, K. 2001, *Standarisierung der Lexikoneinträge für ein neues großes deutsch-polnisches und polnisch-deutsches Wörterbuch*, Hildesheim–Zürich–New York.
- Pilz, K. D. 1995, *Duden 11. Redewendungen [...] – Das anhaltende Elend mit den phraseologischen Wörterbüchern (Phraseololexika)*, [w:] *Von der Einwortmetapher zur Satzmetapher. Akten des westfälischen Arbeitskreises Phraseologie-Parömiologie*, red. R. S. Baur, Ch. Chlosta, Bochum, s. 305–320.
- Pilz, K. D. 1991, *Phraseologie in der (regionalen) Tageszeitung*, [w:] *Europhras 90. Akten der internationalen Tagung zur germanistischen Phraseologieforschung in Aske/Schweden 12.–15. Juni 1990*, red. Ch. Palm, Uppsala, s. 181–209.
- Stein, S. 1994, *Neuere Literatur zur Phraseologie und zu ritualisierter Sprache*, [w:] *Deutsche Sprache* 22, s. 152–180.
- Słowniki:
- Bąba, S., Liberek, J. 2002, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- Czochralski, J., Ludwig, K.-D. 1999, *Słownik frazeologiczny niemiecko-polski*, Warszawa.
- Donath, A. 1990, *Wybór idiomów niemieckich*, Warszawa.

- Griesbach, H., Schulz, D. 2002, *Langenscheidt 1000 idiomów niemieckich*, (przeład i adaptacja Andrzej Kałny), Berlin–Monachium.
- Hessky, R., Ettinger, S. 1997, *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*, Tübingen.
- Metzler Lexikon Sprache*, 2000, red. H. Glück, Stuttgart–Weimar.

Translations of phraseologisms in German-Polish lexicography

Summary

The article discusses the problems of translating phraseologisms in German-Polish dictionaries. The author presents possibilities of translations (giving equivalents, paraphrases, usage contexts) in bilingual dictionaries and different types of dictionaries depending on their reception as well as different concepts of lexicographical adaptation. The analysis reflects on the future development prospects of the German-Polish and Polish-German phraseography.

Keywords: translation, translation of phraseologisms, idiom, phraseography, lexicography